

Vejledning til indberetning om

Forskning, udvikling og innovation i erhvervslivet 2013

Læsevejledning

Vejledning til indberetning for statistik om forskning, udvikling og innovation i erhvervslivet 2013 er bygget op efter følgende form:

I kapitel 1 findes en række generelle oplysninger om statistikken, herunder om undersøgelsens formål og om hvordan koncerner og multinationale selskaber skal indberette. Desuden forklares det her, hvordan virksomheder, der har købt eller faktureret FoU-konsulenttimer, skal indberette deres FoU-aktiviteter korrekt.

Kapitel 2 behandler virksomhedens administrative forhold.

Kapitel 3 beskriver, hvordan der skal indberettes om virksomhedens aktiviteter for forskning og udvikling.

Kapitel 4 behandler spørgsmål om virksomhedens innovationsaktiviteter.

Kapitel 5 omhandler Design, kreative kompetencer og innovation.

Kapitel 6 giver nogle eksempler på, hvad innovation IKKE er, samt nogle tommelfingerregler for hvordan man skelner imellem de fire innovationstyper.

1. Generelle oplysninger

Undersøgelsens baggrund og formål

Danmarks Statistik udarbejder de officielle danske statistikker over forskning, udvikling og innovation. Formålet med disse statistikker er:

- at give en samlet opgørelse over dansk erhvervslivs udgifter og arbejdsindsats til forskning, udvikling og innovation, samt beskrive vilkårene for innovation
- at resultaterne fra statistikken kan anvendes til diskussion og udformning af dansk og international forsknings- og erhvervspolitik.

Forskning, udvikling og innovation anses for at være en vigtig forudsætning for, at erhvervslivets konkurrenceevne stadig forbedres. Forsknings-, udviklings- og innovationsstatistikkerne bruges i denne sammenhæng både af en lang række erhvervsorganisationer samt af offentlige myndigheder til at følge udviklingen. Efterspørgslen på statistikkerne er stor og behovet er vokset kraftigt de seneste år med det politiske fokus på at støtte vidensamfundet (Barcelona-erklæringen). Internationalt indgår tallene i sammenligninger af landenes "præstationer" på området. Forskere, nationalt som internationalt, anvender statistikkerne til analyser af effekten af forskning og innovation på virksomhedernes produktivitet og overlevelse samt samfundet som helhed (vækst).

Resultaterne i de seneste forsknings-, udviklings- og innovationsstatistikker kan ses på Danmarks Statistiks hjemmeside: www.dst.dk/fui.

Danmarks Statistik indsamler oplysningerne i henhold til § 8 i Lov om Danmarks Statistik. Læs kan læses i Lovsamling om statistik 2006 på www.dst.dk/lovgrundlag. Vi behandler alle oplysninger fortroligt og benytter dem udelukkende til statistiske formål.

Undersøgelsen er spørgeskemabaseret og ca. 4.900 virksomheder er udvalgt til at indberette. Virksomhederne er udvalgt ud fra oplysninger om deres branche og størrelse, samt på baggrund af tidligere oplysninger om forskning og innovation.

Indberetning

Virksomhedernes oplysninger skal indberettes online gennem www.virk.dk. Virk.dk er sikret med digital medarbejdersignatur, så for at indberette online, skal virksomheden være oprettet med digital medarbejdersignatur.

Danmarks Statistik kan dispensere fra kravet om digital indberetning, såfremt der er særlige grunde til, at virksomheden ikke kan foretage denne. Som særlige forhold kan nævnes, at virksomheden:

- ikke har mulighed for adgang til Internettet
- ikke tidligere har anvendt it
- ikke kan få andre til at varetage denne opgave

Dispensation for digital indberetning fritager ikke for pligten til at skulle indberette.

Fritagelse kræver, at der indsendes en anmodning til Danmarks Statistik senest 3 uger før indberetningsfristen til en statistik. Danmarks Statistik vil svare på anmodningen senest efter 14 dage. Hvis ønsket om fritagelse imødekommes vil den omfatte de statistikker virksomheden indberetter til, og den vil gælde for ét år.

Spørgeskemaets opbygning

Spørgeskemaet er opbygget af fire moduler om hhv.: hovedemner:

- Hvilke virksomheder, der er omfattet af indberetningen (spørgsmål 1)
- Forskning og udvikling - FoU (spørgsmål 2-x)
- Innovation (spørgsmål x-x)
- Kontaktoplysninger (sidst i spørgeskemaet)

Indberetning for koncerner og multinationale selskaber

Koncerner

Som hovedregel skal indberetningen dække de forsknings- og innovationsaktiviteter, der udføres i den juridiske enhed, hvis cvr-nummer, der er brugt til at logge på Virk.dk.

Hvis det ikke er muligt at dele en koncerns forsknings- og innovationsaktiviteter ud på de enkelte juridiske enheder i koncernen, kan koncernen indberette hele den danske del af koncernens samlede forsknings- og innovationsaktiviteter i ét indberetningsskema. Hvis indberetningen dækker andre juridiske enheder i koncernen, bedes du angive dette under spørgsmål 1 på forsiden af skemaet. Her skal det også med CVR-numre angives, hvilke andre juridiske enheder, der er omfattet af indberetningen.

Hvis koncernens forsknings- og innovationsaktiviteter foregår uden for moderselskabet i en juridisk enhed med færre end 250 ansatte, bedes du oplyse Danmarks Statistik om dette. Virksomheder med under 250 ansatte bliver udtrukket i en stikprøve, og hvis netop denne virksomhed ikke er med i undersøgelsen, bliver koncernens forskning og innovation ikke registreret.

Multinationale selskaber

Forsknings- og innovationsaktiviteter i multinationale koncerner organiseres, ledes og finansieres ofte på koncernniveau. I så tilfælde er det vigtigt at afgrænse forskning og innovation mellem Danmark og udlandet:

Eksempel A: Et dansk moderselskab har en filial i Sverige. Her udfører svenske medarbejdere en del af virksomhedens forsknings- og innovationsarbejde og resultaterne anvendes senere i moderselskabet i Danmark. Det svenske personale, der er beskæftiget med disse projekter, skal registreres i den svenske forskningsstatistik. Det samme gælder udgifter til løn, investeringer mv., der anvendes på projekterne. Det danske moderselskab skal svare 'ja' i spørgsmål 2.3 "**Har virksomheden i 2013 købt FoU-arbejde fra andre?**" skal anføre forsknings- og udviklingsudgifterne som købt FoU i spørgsmål 12 **Udgifter til købt FoU** under "i samme koncern i udlandet". Eventuelle innovationsudgifter (udover FoU-udgifterne) anføres i spørgsmål 23 a **Andre udgifter til innovationsaktiviteter ekskl. FoU**.

Eksempel B: Det samme moderselskab sender danske medarbejdere til Sverige for at deltage i et forskningsprojekt i den svenske filial. Disse medarbejdere skal registreres i den danske forskningsstatistik og det samme gælder udgifter til løn, investeringer mv. Registreringen af personale sker i spørgsmål 3 "**Hvor meget af virksomhedens personale har udført, støttet eller administreret FoU i Danmark i 2013?**", og udgifterne til løn mv. registreres under spørgsmål 6a. "**Løn og sociale udgifter vedr. FoU**".

Eksemplerne er vejledende. Hvis du er i tvivl om, hvordan udgifterne til bestemte FoU-projekter skal registreres, er du velkommen til at kontakte Danmarks Statistik.

Registrering af konsulenter

Eksempel: En konsulentvirksomhed varetager en opgave for en virksomhed i forbindelse med et forsknings- eller innovationsprojekt.

Her skal konsulentvirksomheden registrere konsulenterne som eget FoU-personale og FoU-årsværk (spørgsmål 3), hvis der er tale om FoU-aktiviteter. Udgifterne føres som FoU- og innovationsudgifter (spørgsmål 6a og 6b, hhv. spørgsmål 23).

Virksomheden skal registrere deres udgifter til konsulentens arbejde under Udgifter til egen FoU og innovation i Danmark (spørgsmål 12. **Udgifter til købt FoU udført af eksterne aktører i 2013**, eller under "Konsulentydelse" for den del af innovationsaktiviteterne, der ikke er forsknings- og udviklingsaktiviteter (spørgsmål 23c).

Formålet med dette er at undgå, at FoU-personalet tælles med begge steder samt sikre, at alle personer beskæftiget med FoU bliver registreret i statistikken.

Indberetninger fra virksomheder i branchehovedgruppe 72 (videnskabelig forskning og udvikling) bør følge samme eksempel som ved registrering af konsulenter.

2. Hvilke virksomheder er omfattet af indberetningen

Spørgsmål 1: Omfatter indberetningen flere CVR-numre (juridiske enheder)?

Besvarelsen skal som udgangspunkt kun omfatte det CVR-nummer, der er udvalgt til indberetningen. Der kan svares for flere CVR-numre, hvis FoU- og innovationsaktiviteterne omfatter flere juridiske enheder, eller hvis der svares på koncernniveau.

Hvis der indberettes på koncernniveau eller for en gruppe af virksomheder, er det afgørende, at alle de virksomheder (selvstændige juridiske enheder), som indberetningen omfatter, anføres med både CVR-nummer og navn. Bemærk, at en juridisk enhed er kendetegnet ved et selvstændigt CVR-nummer.

Uanset om der er tale om indberetning på koncernniveau eller for en gruppe af virksomheder, skal indberetningen kun besvares for danske virksomheder. Undtaget fra dette er spørgsmål 5, hvor der spørges til FoU-aktiviteter i udenlandske datterselskaber. Dette spørgsmål skal kun udfyldes af danske virksomheder med eget/egne datterselskaber i udlandet. Virksomheder, der er del af en koncern, hvis moderselskab er udenlandsk, skal IKKE besvare spørgsmål 5.

3. Forsknings- og udviklingsaktiviteter

Definition af forskning og udvikling (FoU)

OECD har udarbejdet definitionen af forskning og udvikling (FoU):

Forskning og Udvikling omfatter:

- skabende arbejde foretaget på et systematisk grundlag for at øge den eksisterende viden, og
- udnyttelse af denne viden til at udtænke nye anvendelsesområder

Fælles for al FoU-aktivitet er, at den skal indeholde et væsentligt nyhedsэлемент.

Forskning og udviklingsarbejde inddeles i 3 forskningstyper:

Grundforskning, dvs. eksperimenterende eller teoretisk arbejde med det primære formål at opnå ny viden og forståelse, uden nogen bestemt anvendelse i sigte.

Anvendt forskning, dvs. eksperimenterende eller teoretisk arbejde med det formål at opnå ny viden og forståelse. Arbejdet er dog primært rettet mod bestemte anvendelsesområder.

Udviklingsarbejde er systematisk arbejde baseret på anvendelse af viden opnået gennem forskning og/eller praktisk erfaring med det formål, at frembringe nye eller væsentligt forbedrede materialer, produkter, processer, systemer eller tjenesteydelser.

Forskning og udvikling kan have til formål

- At udvikle et produkt eller en tjenesteydelse, hvis forventede anvendelse, egenskaber, design, service eller brug af materialer er væsentligt forskelligt fra tidligere produkter/tjenesteydelser
- At indføre nye eller væsentligt forbedrede produktionsmetoder
- At opbygge den almene viden

Aktiviteter som i sig selv ikke regnes som FoU

- Rutinemæssig indsamling af data
- Vurdering af industri- og ingeniørprojekter ved hjælp af kendt teknik
- Teknisk service til andre afdelinger eller kunder
- Produktionsplanlægning og arbejdsstudier
- Salgs- og markedsanalyser
- Patent- og licensarbejde
- Personaleuddannelse

Grænseområder - er det FoU?

Dokumentations- og informationsarbejde samt bibliotekstjeneste, der er direkte intern service for FoU-projekter regnes som FoU.

Planlægning og koordinering af FoU-projekter fx kliniske forskningsvirksomheders arbejde med at planlægge og koordinere forskning og indsamle data fra diverse underleverandører af forskning regnes som FoU.

Fremstilling af prototyper regnes som FoU. Det første eksemplar i en serieproduktion med salg for øje medregnes derimod ikke som FoU.

Drift af pilotanlæg regnes som FoU så længe det indgår som afprøvning i projekter, som har til hensigt at udvikle nye produkter eller tjenesteydelser.

Udvikling af nye systemer til afprøvning, kvalitetskontrol og standardisering medregnes som FoU. Den løbende afprøvning, kvalitetskontrol og standardisering i sig selv medregnes derimod ikke.

Teknologiske fremskridt: Arbejde med det primære formål at lave yderligere teknologiske fremskridt i produktionsprocessen eller selve produktet regnes som FoU.

Hvis derimod produktet eller produktionsprocessen er grundlagt og det primære formål med arbejdet er at udvikle nye markeder, at planlægge produktionen eller at få produktionen eller kontrolsystemet til at fungere problemfrit, er arbejdet ikke længere FoU.

Software: Udvikling af nye softwareprodukter, der rummer væsentlige teknologiske eller videnskabelige fremskridt, som ikke tidligere er set på markedet, medregnes som FoU.

Opgradering af udstyr og processer: Væsentlige ændringer i produktionsudstyr samt væsentlige ændringer i procedurer til produktions- og kvalitetskontrol, metoder og standarder medregnes som FoU, såfremt disse er fremkommet på baggrund af systematisk arbejde baseret på ny viden.

Spørgsmål 2: Virksomhedens forskning og udviklingsarbejde?

2.1 Har virksomheden i 2013 købt eller indlicenseret patenter, know-how mv.?

Det afkrydses, om virksomheden i 2013 har købt knowhow, patenter, brugsmønstre, varemærke eller design, eller har købt licenser til at udnytte sådanne rettigheder.

2.2 Har virksomheden i 2013 selv søgt om patenter?

Det afkrydses, om virksomheden har indgivet patentansøgning(er) i 2013, uanset om ansøgningen er foretaget til Patent- og Varemærkestyrelsen i Danmark, til patentmyndigheder i andre lande, eller hos internationale patentorganisationer.

2.3 Har virksomheden i 2013 købt FoU-arbejde fra andre?

Anfør om virksomheden har fået udført forskning og udvikling af andre i 2013, herunder også fra andre dele af en koncern eller virksomhedsgruppe. Svares der Ja til dette spørgsmål skal spørgsmål 12 også udfyldes.

2.4 Har virksomheden i 2013 udført eget FoU-arbejde?

Her afkrydses, om virksomheden i 2013 selv udførte FoU-arbejde. Hvis ja udfyldes også spørgsmål 3 og 4 om FoU-personale.

2.5 Har virksomheden i 2013 haft en egen FoU-afdeling?

Her afkrydses, om virksomheden i 2013 havde en egen forsknings- og udviklingsafdeling.

2.6 Har virksomheden i 2013 haft FoU-aktiviteter i udenlandske datterselskaber?

Her afkrydses, om der har været FoU-aktivitet i virksomhedens udenlandske datterselskaber.

Spørgsmål 3: Forsknings- og udviklingspersonale og –årsværk?

Personale i Danmark beskæftiget med FoU i 2013

- Hvis oplysninger ikke findes, beder vi dig angive et skøn.
- Alle personer beskæftiget med forskning og udvikling i mindst 5% af arbejdstiden (ca. 80 timer pr. år for en fuldtidsansat), og som er ansat i Deres virksomhed i Danmark skal registreres. Dette gælder uanset hvem FoU-arbejdet udføres for.
- Vedr. registrering af konsulenter, der er beskæftiget med FoU: se side 2 i denne vejledning.
- Vedr. FoU i multinationale selskaber: se side 2 i denne vejledning.

Eksempel på opgørelse af FoU-personale og FoU-årsværk

Ansattes navn	Tidsforbrug på FoU	Periode beskæftiget med FoU	Beskæftiget med FoU pr. 31.12.2013	FoU-årsværk (max. 1 decimal)
Ole Jensen	Halvtid	Hele året	1	0,5
Lis Madsen	heltid	3. og 4. kvartal	1	0,5
Ove Svendsen	heltid	Hele året	1	1,0
Tove Hansen	heltid	1. kvartal	0	0,3
Karen Olesen	1/3-tid	Hele året	1	0,3
I alt beskæftiget med FoU			4	2,6

Personalegrupper:	Herunder hører typisk:
Forskere og andre specialister	Udvikling af nye begreber og koncepter. Skaber ny viden om produkter, processer, metoder og systemer. Planlægning, koordinerende og ledende rolle af videnskabelige eller tekniske aspekter af FoU-projekter falder også ind under denne medarbejderkategori. Medarbejdere med specialiseret viden baseret på længevarende uddannelse eller praktisk erfaring Ingeniører, andre akademikere, men også ikke-akademikere, der <u>udfører</u> FoU-arbejde.
Teknisk og andet personale	Personer, der udfører FoU-arbejdsopgaver defineret af forskere og specialister. Teknikerne bidrager til FoU-arbejdet. Anvender begreber og koncepter udviklet af forskere og specialister. Teknikere omfatter fx følgende: <ul style="list-style-type: none">• Maskin- og elektroteknikere,• Maskinmestre• Programmører• Laboranter• Tekniske assistenter• Akademikere, der <u>støtter</u> FoU-arbejde. Andet FoU-personale er personale, der ikke direkte bidrager til FoU-arbejdet, men som sikrer, at rammerne for FoU-arbejdet er til stede, herunder fx: <ul style="list-style-type: none">• Sekretærer• Faglærte/ufaglærte håndværkere• Andet administrativt personale beskæftiget med økonomiske og personalemæssige forhold og generel administration, i det omfang deres aktiviteter er direkte knyttet til

Spørgsmål 4: Har virksomheden ansatte forskere med FoU-opgaver, der har en ph.d.-, licentiat- eller doktorgrad?

Her udfyldes om virksomheden har haft sådanne forskere ansat, og - hvis ja - antallet af personer, årsværk mv., som disse udgør. Udenlandske forskere er forskere med udenlandsk statsborgerskab, uanset om ansættelsen er midlertidig eller varig.

Spørgsmål 5: FoU-aktiviteter i udenlandske datterselskaber?

Spørgsmålet skal kun udfyldes af danske virksomheder med eget/egne datterselskaber i udlandet. Virksomheder, der er del af en koncern, hvis moderselskab er udenlandsk, skal IKKE besvare spørgsmålet.

Hvis virksomheden i 2013 har haft FoU-aktiviteter i udenlandske datterselskaber, skal det angives, hvor mange personer, der har medvirket til dette arbejde, fordelt på lande/ geografiske områder.

Spørgsmål 6: Udgifter til egen FoU i Danmark 2013

Spørgsmål 6 omfatter udelukkende de udgifter, som virksomheden har haft i forbindelse med forsknings- og udviklingsaktiviteter i Danmark.

Spørgsmål 6a: Driftsudgifter til FoU

Løn og sociale udgifter til FoU i 2013

Lønudgifter til den del af virksomhedens personale, som udfører FoU-arbejde for andre virksomheder, skal også medregnes. Beløbet angives inkl. ATP og feriepenge

Andre driftsudgifter til egen FoU i Danmark i 2013

- Angiv udgifter i 1.000 kr., og ekskl. moms. Fx skal en halv mio. kr. angives som 500.
- Hvis oplysninger ikke findes, beder vi dig angive et skøn.
- Vedr. registrering af FoU i multinationale selskaber: se side 4

Andre driftsudgifter til FoU omfatter:

- Driftsudgifter, som ikke er en del af lønudgifterne:
- Udgifter til husleje, lys, varme, rejser og kontorhold.
- Materialer, forsøgsdyr mv.
- Mindre apparatur. Bemærk, at apparatur med en købspris på mere end 50.000 kr. og med en flerårig levetid angives under 6b "Apparatur og instrumenter".
- Specifik service til FoU, udført af fx en central it-afdeling eller et bibliotek.
- Service fra centrale regnskabs- og personaleafdelinger.
- Sikkerhed, rengøring, vedligeholdelse, kantine etc.
- Afskrivninger på bygninger, maskiner og apparatur samt afdrag på lån skal ikke medtages

Spørgsmål 6b: Anlægsudgifter til FoU-aktiviteter i 2013

Bygninger anvendt til FoU

- Her anføres kun de faktiske udbetalinger i 2013 til anskaffelse af bygninger eller større ombygninger konteret som investeringer - ikke forbruget i form af afskrivninger.

Apparatur og instrumenter til FoU-aktiviteter i 2013

- Her anføres kun de faktiske udbetalinger i 2013 til anskaffelse af apparatur og instrumenter konteret som investeringer - ikke forbruget i form af afskrivninger. Købsprisen skal være mere end 50.000 kr. og der skal endvidere være en flerårig levetid.

Spørgsmål 6c Udgifter til egen FoU i alt?

Udgifterne til egen FoU opgøres som summen af de fire poster under spørgsmål 6a og 6b.

Spørgsmål 7: Fordeling af virksomhedens driftsudgifter til egen FoU på grundforskning, anvendt forskning og udviklingsarbejde?

Virksomhedens driftsudgifter til egen FoU fordeles på de 3 forskningstyper som forskning og udviklingsarbejde inddeles i:

- **Grundforskning**, dvs. eksperimenterende eller teoretisk arbejde med det primære formål at opnå ny viden og forståelse uden nogen bestemt anvendelse i sigte.
- **Anvendt forskning**, dvs. eksperimenterende eller teoretisk arbejde med det formål at opnå ny viden og forståelse. Arbejdet er dog primært rettet mod bestemte anvendelsesområder.
- **Udviklingsarbejde** er systematisk arbejde baseret på anvendelse af viden opnået gennem forskning og/eller praktisk erfaring med det formål, at frembringe nye eller væsentligt forbedrede materialer, produkter, processer, systemer eller tjenesteydelser.

Hvis oplysninger ikke findes, beder vi dig angive et skøn.

Spørgsmål 8: Fordeling af udgifter til egen FoU i 2013 fordelt på finansieringskilder?

Her skal udgifter til egen FoU i 2013 fordeles på finansieringskilder.

- Hvis oplysninger ikke findes, beder vi dig angive et skøn.
- Beløbene angives i 1.000 kr. og eksklusive moms.
- Bemærk, at summen for finansieringskilder skal svare til summen af udgifter til egen FoU (spørgsmål 6c).

Spørgsmål 9: Udgifter til egen FoU fordelt på forskningsområder?

Her fordeles udgifter til egen FoU procentvis på forskningsområder.

Udgifter til samme FoU-aktivitet kan dække flere forskningsområder, og anføres derfor under alle de relevante områder. Summen af fordelte udgifter kan i så fald være større end 100.

Spørgsmål 10: Udgifter til egen FoU fordelt på produktgrupper?

Her fordeles udgifter til egen FoU procentvis på de produktgrupper, som virksomhedens FoU-aktivitet har været rettet imod. Summen af de fordelte udgifter skal være 100.

Spørgsmål 11: Hovedbranche for FoU-arbejdet?

Virksomhedens forskningsarbejde kan være udført inden for andre brancher end virksomhedens egen hovedbranche. Du bedes derfor afkrydse, om virksomhedens FoU-arbejde primært foregår inden for virksomhedens hovedbranche. Hvis det ikke er tilfældet, bedes du kort beskrive, hvilken branche virksomhedens FoU-arbejde så primært udføres indenfor

Den branchekode, som virksomheden er registreret i på tidspunktet for trækning af stikprøven, er anført på spørgeskemaet.

En brancheoversigt findes på Danmarks Statistiks hjemmeside: www.dst.dk/db07.

Spørgsmål 12: Udgifter til købt FoU udført af eksterne aktører?

Her anføres de totale udgifter til FoU-arbejde, der er udført af andre. Udgifterne skal fordeles på de virksomheder/institutioner, som FoU-arbejdet er købt af.

- Hvis oplysninger ikke findes, beder vi dig angive et skøn
- Beløbene angives i 1.000 kr. og eksklusive moms

FoU-arbejde, der er udført i dele af koncernen beliggende uden for Danmark skal registreres spørgsmål 12, under "FoU købt fra virksomheder i samme koncern i udlandet". Se desuden afsnittet om multinationale selskaber på side 4 i denne vejledning

Godkendte Teknologiske Serviceinstitutter (GTS) omfatter:

- AgroTech – Institut for Jordbrugs- og FødevareInnovation
- Alexandra Institut
- Bioneer
- DBI – Dansk brand- og sikringsteknisk institut
- DELTA – Dansk Elektronik, Lys & Akustik
- DFM - Dansk Fundamental Metrologi
- DHI
- FORCE Technology
- Teknologisk Institut

Se evt. www.teknologiportalen.dk for yderligere oplysninger om GTS.

Spørgsmål 13: Fordeling af købte FoU-tjenester på finansieringskilder?

Her anføres finansieringskilderne til virksomhedens købte FoU-arbejde i 2013.

Virksomhedens egen finansiering af FoU omfatter de FoU-udgifter, som virksomheden selv finansierer, enten med egne eller lånte midler.

- Angiv beløb i 1.000 kr.
- Hvis oplysninger ikke findes, beder vi dig angive et skøn
- Bemærk, at summen for finansieringskilder skal svare til summen af købte FoU-tjenester (spørgsmål 12)

4. Innovation og innovationsaktiviteter

Definition af innovation og innovationsaktiviteter

Innovation: Introduktion af produkter, arbejdsgange, produktionsprocesser eller metoder til arbejdsorganisering eller markedsføring som er nye for virksomheden. Innovationsaktiviteter er aktiviteter (inkl. FoU), der er iværksat i forbindelse med udvikling eller introduktion af nye produkter eller arbejdsgange.

Spørgsmålene om innovation vedrører den treårige periode 2011-2013, dog omfatter spørgsmålene vedr. hhv. omsætningsfordeling (spørgsmål 14c) og innovationsudgifter (spørgsmål 23) alene 2013.

Hvad er innovation?

En innovation er implementeringen af et nyt eller væsentligt forbedret produkt (vare eller tjenesteydelse), proces, markedsføringsmetode eller en væsentlig organisatorisk ændring. Innovationer er resultatet af bevidste planer og aktiviteter rettet mod en forbedring af virksomhedens produkter og/eller virksomhedens funktioner. Innovationer kan tage udgangspunkt i ny viden og teknologi, men kan også være kombination af, eller nye anvendelsesmuligheder for, eksisterende viden og teknologier.

Innovationer opdeles i fire typer:

- produktinnovation
- procesinnovation
- organisatorisk innovation
- markedsføringsinnovation

Eksempler på de forskellige innovationsformer findes neden for i forbindelse med vejledningen til de enkelte spørgsmål.

Bagest i denne vejledning er en række eksempler på, hvad innovation IKKE er.

Produktinnovation: Nye varer eller tjenesteydelser **Hvad er produktinnovation?**

Produktinnovationer kan være baseret på ny viden eller ny teknologi eller på kombinationer af eksisterende viden og teknologi. Begrebet "produkt" omfatter både varer og tjenesteydelser. Produktinnovation omfatter introduktionen af nye varer og tjenesteydelser, såvel som væsentlige forbedringer af eksisterende produkters funktionelle egenskaber.

Nye produkter er varer og tjenesteydelser, hvis karakteristika adskiller sig væsentlig fra produkter, som tidligere er produceret af virksomheden.

- Introduktion af produkter, fx varer eller tjenesteydelser, der er nye eller væsentligt ændrede med hensyn til bestanddele, egenskaber, funktionalitet eller undersystemer
- Produkterne skal være nye for virksomheden, men kan evt. være udviklet eller introduceret før af andre.

Eksempler på produktinnovation:

- Den første mikroprocessor er et eksempel på et produkt, der baserer sig på ny viden og ny teknologi, hvorimod den første bærbare MP3-afspiller var et nyt produkt, der baserede sig på en kombination af eksisterende teknologier (eksisterende software standarder og mini-harddiske).

Væsentlige forbedringer af eksisterende varer og tjenesteydelser kan ske gennem ændringer i materialer, komponenter eller i andre karakteristika, der forbedrer produktets egenskaber

Eksempler på produktinnovation med ændringer i materialer, komponenter mv.:

- Introduktionen af ABS-bremser, GPS-navigeringssystemer eller andre forbedringer af subsystemer i biler er eksempler på produktinnovationer med partielle ændringer i ét af flere integrerede tekniske subsystemer.
- Anvendelsen af åndbare materialer i tøjfremstilling er et eksempel på en produktinnovation, der involverer brugen af nye materialer, som forbedrer egenskaberne ved et produkt.

Eksempler på produktinnovationer inden for varer hhv. serviceydelser:

Varer:

- Introduktion af helt nye varer.
- Erstatning af input med materialer med forbedrede egenskaber (åndbar tekstil, lette men stærke materialer, miljøvenlig plastik mv.).
- Indarbejdelse af nye eller forbedrede komponenter i nuværende produkter (GPS i transportudstyr, kameraer i mobiltelefoner mv.).
- Husholdningsapparater, hvori der indlejres software, som forøger brugervenligheden (brødrister, der automatisk bestemmer ristetid og effekt, afhængig af brødets temperatur mv.).

Serviceydelser:

- Forbedring af kundens adgang til tjenesteydelsen, f.eks. leje af bil med levering og afhentning på kundens adresse.
- Tjenesteydelser på Internettet, f.eks. homebanking og onlinebestilling af billetter.
- Nye typer garantier, f.eks. udvidet garanti på nye eller brugte produkter, garantiordninger tilknyttet andre serviceydelser (kreditkort, bankkonti eller kundekort) til særlig gode kunder.
- Installering af terrassevarmere i udendørs restauranter.
- Tillægsydelser der sælges i forbindelse med et fysisk produkt, f.eks. overvågning af en maskine (f.eks. en vindmølle)

Produktinnovationer er IKKE

- Mindre ændringer eller mindre forbedringer.
- Rutinemæssige opgraderinger.
- Sæsonbetingede ændringer (f.eks. fra sommer- til vinterkollektion).
- Specialprodukter til en enkelt kunde, som ikke adskiller sig væsentligt fra produkter, produceret til andre kunder.
- Designmæssige ændringer, der ikke ændrer på funktionaliteten eller de tekniske karakteristika ved varen eller tjenesteydelsen.
- Simpelt videresalg af innoverede produkter købt af andre virksomheder, men varer og tjenesteydelser, der er udviklet og produceret af virksomhedens udenlandske afdelinger skal medregnes som en produktinnovation

Spørgsmål 14: Har virksomheden introduceret nye eller væsentligt forbedrede produkter?

Her angives, om virksomheden har introduceret produktinnovationer i perioden 2011-2013, opdelt på varer hhv. tjenesteydelser. En virksomhed kan naturligvis godt have introduceret begge dele.

Spørgsmål 14a: Primær udvikler af nye produkter? (skal kun besvares af virksomheder med produktinnovation)

Der må sættes kryds i alle relevante felter.

Spørgsmål 14b: Graden af nyhed i produktinnovationerne? (skal kun besvares af virksomheder med produktinnovation)

Virksomheden skønner, om nogle af produktinnovationerne var nye for verden, virksomhedens marked, eller kun for virksomheden selv. Der skal svares Ja i mindst én af de tre nyhedstyper.

Spørgsmål 14c: Skøn over fordelingen af omsætningen i 2013? (skal kun besvares af virksomheder med produktinnovation)

Summen af de fire punkter i spørgsmål 14c skal være 100 pct.

Procesinnovation: nye produktionsprocesser

Hvad er procesinnovation?

Procesinnovationer finder sted i såvel service- som fremstillingssektoren og omfatter nye eller forbedrede produktions-, leverings- eller distributionsmetoder samt hjælpefunktioner til de nævnte processer. De inkluderer væsentlige ændringer i specifikke teknikker, udstyr og/eller software som har til formål at forbedre kvaliteten, effektiviteten eller fleksibiliteten af produktions- eller leveringsaktiviteten, eller at reducere den miljømæssige belastning.

- Indførelse af nye eller væsentligt ændrede produktionsprocesser, arbejdsgange, distributionsmetoder eller støttefunktioner
- Processen skal være ny for virksomheden, men kan være udviklet eller anvendt før af andre

Der spørges særskilt til tre typer af procesinnovation. De tre typer er uddybet med eksempler nedenfor.

Eksempler på nye eller væsentligt forbedrede metoder til produktion af varer eller tjenesteydelser:

- Installation af ny eller forbedret fremstillingsteknologi såsom automatiseringsudstyr eller real-time sensorer som løbende kan justere processerne.
- Nyt udstyr, der er nødvendig for produktion af nye eller forbedrede produkter.
- Computerbaseret produktudvikling
- Digitalisering af tryknings-processer

Eksempler på nye eller væsentligt forbedrede metoder vedr. logistik-, leverings- eller distributionsmetoder:

- Introduktion af stregkoder eller passive Radio Frekvens Identifikation (RFID) chips til at følge materialer gennem hele leveringsprocessen.
- GPS-sporingsystemer i transportudstyr.
- Automatisk tilbagemelding til virksomheden ved brug af elektronisk dataudveksling.

Eksempler på nye eller væsentligt forbedrede støttefunktioner for arbejdsgange:

- Introduktion af software, som kan identificere optimale leveringsveje
- Ny eller væsentlig forbedret software eller arbejdsgange i forbindelse med indkøb, regnskabsføring og vedligeholdelsessystemer.

Procesinnovationer er IKKE

- Mindre ændringer eller forbedringer.
- En forøgelse af produktions- eller servicemulighederne ved en implementering af fremstillingssystemer eller logistiksystemer der ikke væsentligt adskiller sig fra dem, der allerede er i brug.

Spørgsmål 15: Har virksomheden introduceret nye eller væsentligt ændrede produktionsprocesser?

Her angives, om virksomheden har introduceret procesinnovationer i perioden 2011-2013, opdelt på produktionsmetoder, metoder vedr. logistik/levering mv., og støttefunktioner. En virksomhed kan have introduceret alle tre dele.

Spørgsmål 15a: Primær udvikler af procesinnovationerne?

Spørgsmålet skal kun besvares af virksomheder med procesinnovation i 2011-2013.

Der må sættes kryds i alle relevante felter.

Spørgsmål 16: Uafsluttede hhv. afbrudte innovationsaktiviteter?

Spørgsmål 16 omhandler hhv.:

- **Igangværende innovationsaktiviteter**, dvs. innovationsaktiviteter, der ikke er gennemført og derfor ikke har resulteret i konkrete innovationer i virksomheden. Det omfatter uafsluttede innovationsaktiviteter, der er iværksat i forbindelse med udvikling eller introduktion af nye produkter, processer eller arbejdsgange.
- **Afbrudte innovationsaktiviteter** og innovationsaktiviteter, der er opgivet uden resultat. Innovationsaktivitet er afgrænset til aktiviteter, der har haft til formål at føre til implementeringen af en ny eller væsentlig forbedret produkt eller processer.

Spørgsmål 17: Målsætninger for innovationsaktiviteter?

Der spørges til betydningen af forskellige målsætninger for virksomhedens innovationsaktiviteter i 2011-2013. Spørgsmålet skal kun besvares af virksomheder, der har introduceret produkt-, procesinnovation eller har uafsluttede innovationsaktiviteter, dvs. svaret ja i mindst ét af spørgsmålene 3, 4 eller 5.

Der skal krydses af ved betydningen for hver af de ni nævnte målsætninger. Hvis den nævnte målsætning ikke er relevant, sættes kryds i "Ikke relevant".

Organisatorisk innovation: Nye organisationsformer

En organisatorisk innovation er en ibrugtagning af en ny organisatorisk metode i virksomhedens forretningsgange, videnstyring (knowledge management), arbejdsplads-organisering eller eksterne relationer, som ikke tidligere har været anvendt af virksomheden og som er resultatet af strategiske beslutninger truffet af ledelsen.

Ændringen skal have til hensigt at forbedre virksomhedens innovative kapacitet eller dens grundlæggende virkemåde, herunder effektiviteten i arbejdsgangene og evnen til at sikre kvaliteten af produkterne.

Organisatoriske innovationer er ikke

- Ændringer i ledelsesstrategien, medmindre den følges af introduktionen af en væsentlig organisatorisk ændring.
- Fusioner af virksomheder, medmindre der samtidig implementeres væsentlige ændringer vedr. de grundlæggende virkemåder i den nye virksomhed

Spørgsmål 18: Har virksomheden i 2011-2013 indført nye metoder til organisering?

Her angives om virksomheden har introduceret nye eller væsentligt ændrede forretningsgange eller procedurer, ansvar og beslutningskompetence eller eksterne relationer til andre virksomheder eller institutioner.

Eksempler på innovation af forretningsgange/procedurer

- Den første implementering af fremgangsmåder som uddannelse og oplæring til at udvikle og fastholde medarbejdere.
- Ændring i organisering af arbejdet ved at etablere formelle eller uformelle teams for at forbedre adgangen til og deling af viden fra forskellige afdelinger i virksomheden, såsom marketing, udvikling, produktion m.fl.
- Introduktion af standarder for kvalitetskontrol for leverandører og underleverandører.
- "Supply management systems" med det formål at optimere allokeringen af ressourcerne fra varemottagelsen til den endelige levering af produkterne.
- Organisatorisk innovation er også implementering af nye måder, hvorpå læring og deling af viden internt i virksomheden forbedres.

Eksempel på innovation vedr. læring og videndeling

- Første gang fremgangsmåder til at systematisere viden på implementeres - det kan være etableringen af en database over anerkendte arbejdsmetoder, der bruges som fast standard, samt undervisningsmateriale og anden viden, så disse er lettere tilgængelige for andre.

Organisatorisk innovation kan også være implementering af nye metoder, kunder og markedet inddrages i produktudviklingsprocessen i større grad end før.

Eksempel på organisatorisk innovation, der inddrager kunder og marked i højere grad

- Etablering af en ny metode, hvor udvalgte kunder er tæt involverede i udviklingen af nye produkter. Et andet eksempel er implementering af en ny bruger analysemetode til afdækning af kunders ikke-erkendte behov

Eksempel på innovation vedr. organisering af ansvar og beslutningskompetence

- Første gang en organisatorisk model implementeres med henblik på at øge medarbejdernes autonomi i forhold til at træffe beslutninger, samt at opfordre dem til at bidrage med egne ideer. Bl.a. ved at decentralisere gruppeaktiviteter og ledelseskontrol eller ved at etablere formelle eller uformelle arbejdsgrupper, hvor de enkelte medarbejdere har mere fleksible ansvarsområder. Omvendt kan organisatoriske innovationer også være centralisering af aktiviteter samt en klarere fordeling af ansvaret for trufne beslutninger.

Eksempler på organisatorisk innovation i forhold til strukturen af virksomhedens aktiviteter

- Første anvendelse af "build-to-order" produktionssystemer (øget integration af salg og produktion) eller integrationen af ingeniørarbejde og udvikling med produktion.

Nye organisatoriske metoder i virksomhedens eksterne relationer indebærer implementeringen af nye måder, hvorpå relationerne med andre virksomheder eller offentlige institutioner organiseres. Det kan dreje sig om etableringen af nye samarbejdsformer i relationen til forskningsorganisationer eller forbrugere eller nye metoder til integration med leverandører.

Organisatorisk innovation kan også dreje sig om første gang virksomhedens aktiviteter (fx produktion, distribution, rekruttering og hjælpende tjenesteydelser) udflyttes helt eller delvist til en ekstern leverandør.

Markedsføringsinnovation

En markedsføringsinnovation er en implementering af en ny markedsføringsmetode, som adskiller sig væsentligt fra virksomhedens eksisterende markedsføringsmetoder, og som er del af et nyt markedsføringskoncept. Der kan være tale om væsentlige ændringer i produktets design, indpakning, salgskanaler, promovring eller prissætning.

Eksempler på markedsføringsinnovationer:

- Introduktion af nye salgsmetoder eller -kanaler
- Implementering af væsentligt ændrede produktdesign
- Introduktion af kundeloyalitetsprogrammer

Spørgsmål 19: Introducerede virksomheden i 2011-2013 nye markedsføringsmetoder?

Introducerede virksomheden i 2011-2013 nye eller væsentligt ændrede produktdesign eller indpakning?

Væsentlige ændringer i et produkts design, som er en del af et nyt markedsføringskoncept for dette produkt, er en markedsføringsinnovation.

Eksempler på markedsføringsinnovationer vedr. produkters æstetiske design:

- Nyt design til eksisterende produkter såsom "memory sticks" designet så det ligner et smykke eller nye designs til forbrugsgoder.
- Husholdningsapparater designet til meget små lejligheder.
- Designændringer der ændrer produktets funktionalitet er at betragte som en produktinnovation
- Væsentlige ændringer i produktets indpakning eller fremtoning, så det eksempelvis appellerer til en bredere kundegruppe, betragtes som en markedsføringsinnovation.

Eksempler på markedsføringsinnovationer vedr. ændringer i produkters indpakning:

- En grundlæggende ny flaske, der er designet med henblik på at give den pågældende bodylotion et karakteristisk look og henvende sig til et nyt markedssegment.
- Forskellig indpakning til forskellige markeder (f.eks. forskellige omslag til en børne- og en voksenudgave af den samme bog).

Markedsføringsmæssig innovation er IKKE

- Rutinemæssige eller sæsonmæssige ændringer (som i tøjmode)

Introducerede virksomheden i 2011-2013 nye medier eller teknikker til promovning af produkter?

Nye markedsføringsmetoder vedrørende produktpromovning indebærer en anvendelse af nye koncepter i promovningen af virksomhedens varer og tjenesteydelser.

Eksempler på markedsføringsmetoder vedrørende produktpromovning

- Første gang et væsentligt anderledes medie eller en væsentlig anderledes teknik benyttes - fx produktplacering i en film eller i et fjernsynsprogram, eller brugen af berømt heder til at promovere produktet.
- Branding, forstået som udviklingen og introduktionen af et grundlæggende nyt symbol for varemærket med henblik på at lancere produktet på et nyt marked, eller give produktet et nyt image. Det skal ikke forveksles med en regelmæssig opdatering af varemærkets udseende.

Introducerede virksomheden i 2011-2013 ny markedsføringsstrategier?

Strategier rettet mod at nå nye kundegrupper eller markedssegmenter.

Introducerede virksomheden i 2011-2013 nye salgskanaler eller metoder til eksponering af produkter?

Nye markedsføringsmetoder vedrørende produktplacering indebærer primært nye salgskanaler. Salgskanaler skal forstås som de anvendte metoder til at sælge varer og tjenesteydelser til kunder, men ikke som de logistikmetoder, der hovedsageligt beskæftiger sig med transport, lageropbevaring og håndtering af produkter (efficiens). Første gang "product placement" anvendes, fx på fjernsyn, i bøger eller på film.

Innovative produktplaceringer kan også omhandle anvendelsen af nye koncepter til præsentationen af produkter. Et eksempel er møbeludstillinger, der er nydesignes efter temaer. Det muliggør, at kunderne kan se møblerne i en færdigdekoreret sammenhæng.

Introducerede virksomheden i 2011-2013 nye metoder til prissætning af varer eller serviceydelser?

Fx nye rabatsystemer, variabel prisfastsættelse afhængig af efterspørgsel mv.

Spørgsmål 20: Har virksomheden i 2011-2013 samarbejdet med eksterne aktører om forskning, udvikling og innovation?

Her anføres, om virksomheden har samarbejdet med andre om FoU eller innovation i øvrigt. Hvis der har været samarbejde, krydses det af, hvilke typer af samarbejdspartnere, der har været tale om, samt deres beliggenhed

FoU- og innovationssamarbejde omfatter:

- Virksomhedens aktive deltagelse i FoU- eller innovationsaktiviteter med andre virksomheder, universiteter og andre forskningsinstitutioner.
- Samarbejdet behøver ikke give umiddelbare kommercielle fordele for begge parter.
- Ren udlicitering af FoU- eller innovationsaktiviteter, som ikke indebærer aktivt samarbejde, skal ikke medregnes.
- Bemærk at svarmuligheden: "Andre offentlige samarbejdspartnere" også omfatter tekniske skoler og lignende institutioner.

Spørgsmål 20b: Hvilke danske universiteter har virksomheden haft FoU- eller innovationssamarbejde med?

Her anføres, hvilke danske universiteter, der har været FoU- eller innovationssamarbejde med i 2011-2013. Skal kun udfyldes, hvis der har været innovationssamarbejde med universiteter og højere læreanstalter i Danmark, dvs. spm. 9, pkt. 9.

Spørgsmål 21: Betydningen af forskellige kilder for idéudvikling og gennemførelse af innovationsaktiviteter i 2011-2013?

Her afkrydses de relevante kilder, og den betydning, som de skønnes at have haft.

Spørgsmål 22: Blev alle innovationsaktiviteter i 2011-2013 udført på det postnummer, hvor virksomheden har hovedadresse?

Innovationsaktiviteter, der er udført uden for Danmark, skal henføre til den enhed i Danmark, der har anvendt ydelserne. Dvs. at alle aktiviteterne skal kunne placeres geografisk på postnumre i Danmark. Formålet med den geografiske opdeling er at forbedre de regionale opgørelser, således at innovationen registreres på det postnummer, hvor den faktisk finder sted, og ikke på hovedkontorets adresse.

I spørgeskemaet er der afsat plads til tre lokaliteter. Hvis virksomheder har flere lokaliteter for innovationsaktiviteter kan en liste med postnumre og procentvis fordeling vedlægges indberetningen.

Eksempel A:

En virksomhed har hovedkontor/official postnummeradresse i Ballerup og en afdeling i Ålborg. Virksomhedens innovation foregår i Ålborg, og derfor placeres innovationsudgifterne 100% på postnr. 9000 (Ålborg).

Eksempel B:

En virksomhed har hovedkontor/official postnummeradresse i Odense. Virksomheden har en afdeling i Kolding. To medarbejdere har været involveret i virksomhedens innovationsaktiviteter til 1 mio. kr. Den ene medarbejder arbejder i Odense og har anvendt 600.000 kr. i forbindelse med innovationsaktiviteterne. Den anden arbejder i Kolding og har anvendt 400.000 kr. i forbindelse med innovationsaktiviteterne. Her fordeles udgifterne med 40% i Odense (postnr. 5000), og 60% i Kolding (postnr. 6000).

5. Udgifter til innovationsaktiviteter excl. FoU:

Spørgsmål 23a. Driftsudgifter vedr. innovation i 2013

Her skal det oplyses, hvilke udgifter virksomheden har haft til innovation, ud over FoU-udgifter (som er opgjort i spørgsmål 2c og 2d).

Driftsudgifter til innovationsaktiviteter, ekskl. FoU

- Løn og sociale udgifter samt andre driftsudgifter opgøres på samme måde som FoU-udgifterne
- Driftsudgifterne kan fx være aktiviteter og tekniske forberedelser til introduktion af nye produkter eller arbejdsgange. Inkl. løn, feriepenge og ATP samt andre driftsudgifter, men ekskl. udgifter der er oplyst under driftsudgifter til FoU.
- Afskrivninger på bygninger, maskiner og apparatur samt afdrag på lån skal ikke medtages
- Beløbene angives i 1.000 kr. og eksklusive moms.

Spørgsmål 23b. Maskinel, udstyr og software til innovationsaktiviteter

- Fx avancerede maskiner, udstyr eller software til frembringelse af nye produkter, arbejdsgange eller produktionsprocesser.

Spørgsmål 23c. Andre udgifter til innovationsaktiviteter – ekskl. FoU – i 2013

Køb af eksterne rettigheder

- Fx registrerede varemærker, designs, patenter eller brugsmønstre købt eller indlicenseret med henblik på frembringelse af nye produkter.
- Copyright og andre rettigheder til kunstneriske produkter, fx bøger, skal ikke medtages.
- Softwarelicenser, der ikke bruges i innovationsprocessen, skal heller ikke medtages.

Erhvervelse af anden ekstern viden

- Fx ikke patenterede opfindelser, knowhow eller anden viden

Konsulentytelser

- Fx undersøgelse af kunders/markedets behov

Spørgsmål 23d. Udgifter til innovation i alt

- Summen af de fem foregående poster

6. Energirelateret innovation

Spørgsmålene 24-27 omhandler innovation inden for energiområdet.

Spørgsmålene er frivillige at besvare, men har stor værdi for undersøgelsen.

7. Afgrænsning af, hvad der ikke er innovation samt tommelfingerregler for de fire innovationstyper

Som en del af afgrænsningen af innovationsbegrebet, kan det være hensigtsmæssigt at se på, **hvad innovation ikke er:**

- Det er ikke en innovation **at ophøre med at gøre noget**. F.eks. er det ikke en innovation, hvis en tv-producent ophører med at sælge fjernsyn med indbygget dvd-afspiller.
- **Mindre opdateringer eller mindre udvidelser af eksisterende udstyr** eller software er ikke procesinnovationer. Nyt udstyr eller udvidelser af det eksisterende skal være nye for virksomheden og indebære en væsentlig forbedring af udstyrets tekniske specifikationer før der er tale om en innovation.

- **Specialproduktioner.** Nogle virksomheder laver produkter direkte efter kundens ønske. Dette er kun at betragte som en innovation, hvis der er tale om ændringer som i væsentlig grad adskiller sig fra hvad virksomheden tidligere har produceret.
- **Sæsonmæssige ændringer** er sædvanligvis ikke innovationer. F.eks. er introduktionen af en vinterjakke i kollektionen ikke en innovation med mindre jakken besidder nogle væsentlig forbedrede egenskaber. Derimod er væsentlige ændringer i et produkts fremtoning en markedsføringsinnovation, såfremt det sker i forbindelse med en ny markedsføringsstrategi.
- **Videresalg af nye eller væsentlig forbedrede varer** er i udgangspunktet ikke innovation. For at der skal være tale om produktinnovation, skal den virksomhed, som videresælger produktet, have været involveret i produktionen eller implementeringen af det nye produkt.